

Δισκοβολία: 1) Χρ. Πατρίκιος, Α.Ε.Κυθρέας 33.80μ., 2) Κ. Ρουσής, ΑΣΙΛ.29.21 μ.
3) Κ. Κανικηίδης, Α.Ε. Κυθρέας 25.07 μ.

Άθμα εις ύψος: 1) Σταύρος Ταλιαδώρος «Χαηκάνωρ 1.58 μ., 2) Μ. Σάββα, Α.Ε.Κυθρέας 1.55 μ., 3) Σ. Σιμιανός, Α.Ε. Καραβά 1.50 μ.

Σκυταλοδρομία: 1) Ομάς Α.Ε.Κυθρέας 50'' 5, 2) Ομάς ΑΣΙ Λύσης 3) Ομάς Α.Ε. Καραβά

Γενική Βαθμολογία:

1. Α.Ε.Κυθρέας.....	41	4. Ε.Ε. Αγ. Δομετίου.....	17
2. Α.Σ.Ι. Λύσης.....	27	5. «Χαηκάνωρ».....	11
3. Α.Ε. Καραβά.....	21	6. ΘΟΙ Βιτσάδας.....	8

Πολυνίκαι αθηναί: Δημ. Πατέρας και Σταύρος Ταλιαδώρος.

Ονοματολόγιο στην Γενέτειρά μου την Τζυρκά

του δρα Νίκου Αρτεμίου

Πλείστα ονόματα των κατοίκων του χωριού μου, αλλιά και στην υπόλοιπη Κύπρο, καταλήγουν σε -ατζη.

Η κατάληξη αυτή δεν είναι υποκοριστικό, όπως πολλοί νομίζουν, αλλιά όνομα κύριο ή επίθετο Βενετσιάνικο-Ενετικό, που σημαίνει Ενετική καταγωγή – όπως το Χορτάτσι, Φαηλάτσι, Αμίσση.

Το υποκοριστικό στη γλώσσα μας είναι το -ούδι, -ούδα, π.χ. Γιαννούδι, Μιχαηλούδι, Αντωνούδι, κοπεηλούδι, κοπεηλούδα.

Άρα όλα τα ονόματα που λήγουν σε -ατζη όπως το Πετράτζης, Μιχαηλάτζης, Αντωνάτζης, Γιωρκάτζης, Γιαννάτζης, Νικοηλάτζης, είναι ονόματα Ενετικά που δηλώνουν καταγωγή. Το όνομα τούτο, με τον ΦΑΙΝΟΤΥΠΟ - τη φάτσα, σε συνδυασμό με το ευγενικό ήθος και την αρχοντική συμπεριφορά, καταμαρτυρούν και τον ΓΕΝΟΤΥΠΟ- την ράτσα.

Π.χ. Αντωνάτζης Κορέηθη, Μιχαηλάτζης Κοηόβαττου (ψηλός, χοντρός, κυλινδρικός σαν πυθάρι που χωράν χίλιοι βάττοι) τσιαρτζιάτζης (Chargeur=κονταρομάχος) Χριστοφάτζης, Πετράτζης, Γιωρκάτζης.

Ο Χατζηγιωρκάτζης ο Δραγομάνος δεν ήταν Χατζηγιωργάκης με σκοθαρίκι και κουνιστός αλλιά Χατζηγιωκάτζης, Αρχοντικής Βενετσιάνικης καταγωγής με ρίζες στην Τζυρκά που τον εμάθαμεν ως Κυθέριον-Κορνεοσήν-Κορνεσίον.

ΜΝΗΜΕΣ

Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων Παλαικυθριτών

του Ανδρέα Παπαβαρνάβα

Το 1184 π.χ., με τη λήξη του δεκάχρονου Τρωικού πολέμου, χιλιάδες Έλληνες μετανάστευσαν στην Κύπρο για ένα καλύτερο μέλλον και ίδρυσαν διάφορα βασίλεια, που συνέτειναν αρκετά στην ανάπτυξη της γεωργίας, των τεχνών και του εμπορίου και γενικά έπαιξαν σημαίνοντα ρόλο στην όλη πρόοδο της Κύπρου.

Μεταξύ αυτών αρκετοί, με αρχηγό το βασιλόπουλο Χύτρο, γιου του Άλhedρου-βασιλιά παρά τις θερμοπύλεις-εγγονό τον Ακάμαντα γιου του μυθικού βασιλέα των Αθηνών Θησέα και της Αριάδνης, εγκαταστάθηκαν στη σημερινή περιοχή της Κυθρέας και ίδρυσαν το βασίλειο των Χύτρων.

Οι κάτοικοι των Χύτρων ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, λόγω του εύφορου εδάφους της περιοχής και κυρίως γιατί η περιοχή υδρεύεται και αρδεύεται από τα νερά του ποταμού Πεδιαίου (Πηδιά) και τα όμβρια νερά της Νότιας πηγαίας του Πενταδάκτυλου. Επίσης ασχολούνταν και με την αγγειοπλαστική - λόγω καταλλήλου αργιλιώδους χώματος στην περιοχή -, τη διακόσμηση αγγείων και το εμπόριο.

Ευημερούσαν και με τον καιρό το βασίλειο των Χύτρων έγινε ένα από τα πιο ισχυρά και πλούσια βασίλεια της Κύπρου. Το 45 μ.χ. οι κάτοικοι δέχτηκαν τα πρώτα σπέρματα του χριστιανισμού από τους Αποστόλους Παύλο και Βαρνάβα και σιγά σιγά ασπάσθηκαν τον χριστιανισμό. Στους Χύτρους υπήρχε και ξεχωριστή Επισκοπή, η Επισκοπή των Χύτρων - Στην Κύπρο υπήρχαν τότε 12 Ορθόδοξες Επισκοπές.

Το πλούσιο και ειρηνικό βασίλειο των Χύτρων, το 912 μ.χ., δέχτηκε την πιο άγρια Αραβική επιδρομή, υπό την αρχηγία του Ελληνα εξωμότη αξιωματικού Δαμιανού. Παρά τη σθεναρή αντίσταση των κατοίκων δυστυχώς υπέκυψε στην υπεροχή των μανιακών, ποθιαριθμότερων και πολύ καλά εξοπλισμένων επιδρομέων, που λεηλάτησαν τα σπίτια και πήραν ό,τι πολύτιμο βρήκαν, μάζεψαν όσους επέζησαν, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, τους έδεσαν οπισθάγκωνα και αφού έβαλαν φωτιά στα σπίτια, ξεκίνησαν με τα ράφια και τους αιχμαλώτους για τη Σαλαμίνα και απ' εκεί στη Βαγδάτη, όπου παρέδωσαν τους αιχμαλώτους ως δούλους στο Σουλτάνο.

Ο Επίσκοπος των Χύτρων, Άγιος Δημητριανός, κατόρθωσε να πείσει το Σουλτάνο να τους αφήσει ελεύθερους και το 914, μετά δύο ετών περιπλανήσεις, έφθασαν όσοι επέζησαν ταλαιπωρημένοι, εξαντλημένοι στον τόπο τους, χωρίστηκαν σε μεγάλες ομάδες και άρχισαν να κτίζουν νέους οικισμούς στην περιοχή. Ένας τέτοιος οικισμός είναι και το Παλαιόκυθρο.

Το Παλαιόκυθρο λοιπόν ως και όλη τα χωριά της περιοχής Κυθρέας είναι απότοκα του βασιλείου των Χύτρων, άρα αμιγώς ελληνικά. Αυτό ισχύει για όλη σχεδόν τα χωριά της Κύπρου.

Το 1570-71 οθόκληρη η Κύπρος δέχτηκε τη μανία των Τούρκων κατακτητών. Το εύφορο έδαφος και ο πλούτος του Παλαιόκυθρου τράβηξαν το ενδιαφέρον μερικών αγάδων και μπένδων, που αφού ηεηλήτησαν το χωριό, έκαψαν την εκκλήσις της Αγίας Αικατερίνης, ανάγκασαν τους γηγενείς κατοίκους να το εγκαταλείψουν, εγκαταστάθηκαν αυτοί στα σπίτια τους και μοιράστηκαν τη γη του Παλαιόκυθρου.

Το χωριό πήρε όψη τουρκική με λιγοστούς χριστιανούς να εργάζονται στα κτήματα των Τούρκων αφεντάδων τους. Απο το έτος 1878, που η Κύπρος περιήλθε υπό Αγγλική κατοχή, άρχισαν να μετοικούν στο χωριό χριστιανοί και να αγοράζουν γη από τους Τούρκους αγάδες, που άρχισαν να χάνουν τη δύναμη και την επιρροή τους.

Σιγά σιγά άρχισε να υπερισχύει στο χωριό το ελληνικό στοιχείο. Έτσι με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, στην απογραφή του 1960 είχαμε στο Παλαιόκυθρο 207 ελληνικές οικογένειες με 865 άτομα και 71 τουρκικές οικογένειες με 251 άτομα.

Παρ' όλη την πλειοψηφία και την υπεροχή των Ελλήνων, μεταξύ όλων των κατοίκων υπήρχε μια πραγματική αγάπη και συνεργασία. Τα δύο σύννοικα στοιχεία ζούσαν φιλικά και πολύ αρμονικά. Έλληνες και Τούρκοι ήρχοντο σε καθημερινή επαφή και σε μεταξύ τους συναλληλαγές. Τούρκοι εργάτες εργάζονταν ως βοσκοί ή γεωργοί σε Έλληνες κτηματίες το ίδιο δε και Έλληνες εργάζονταν στα κτήματα ή ως βοσκοί σε Τούρκους κτηματίες.

Τα καφενεία ήταν κοινά. Οι Τούρκοι όμως προτιμούσαν τα ελληνικά καφενεία, γιατί ήταν νεόκτιστα, πιο καθαρά, πιο καλή και κυρίως γιατί λειτουργούσαν και την ημέρα. Υπήρχε ένα μόνο τουρκικό καφενείο, πηληθόκτιστο και λειτουργούσε τις δειλιινές ώρες μόνο.

Όλοι οι Τούρκοι, και αυτά τα παιδιά, μιλούσαν απταίστως την ελληνική, το ίδιο δε και όλοι οι ηηικιωμένοι Έλληνες μιλούσαν αρκετά καλή την τουρκική.

Όταν οι Τούρκοι έρχονταν στα ελληνικά καφενεία, κάποιος φίλος τους θα τους κερνούσε καφέ. Αλλά και όταν ελληνοκύπριος πήγαινε σε τούρκικο καφενείο, οι σύνοικοι τον υποδέχονταν με πραγματική χαρά και αρκετοί προθυμοποιούνταν να τον κεράσουν καφέ, ρουκούμι ή κάτι άλλο.

Στο θέρισμα έβληπες Έλληνες και Τούρκους και των δύο φύλων να εργάζονται ηλιά-ηλιά, τόσο σε κτήματα Ελλήνων όσο και σε κτήματα Τούρκων. Συνομιλούσαν, αστειεύονταν μεταξύ τους, χωρίς καμιά διάκριση.

Στα πέντε υπερούχχρονα εργοστάσια τούβλων του Παλαιούκθρου, που ήταν όλη ιδιοκτησία Ελλήνων, εργάζονταν και αρκετοί Τούρκοι. Τούρκισσες έρχονταν και από τα κοντινά τούρκικα χωριά, την Επηχώ και τη Μόρα και εργάζονταν στα τουβλοποιεία.

Στους γάμους των Ελλήνων παρόντες και οι Τούρκοι να φέρουν το δώρο τους, να φάνε, να χορέψουν, να τραγουδήσουν. Στους τούρκικους γάμους πλησιοψηφούσαν οι Έλληνες. Το ίδιο και σ' άλλες εκδηλώσεις. Όταν θα έκαμναν κανένα τουρκόπαιδο περιτομή (σουννέτι) έπρεπε να του γίνει κάποια προετοιμασία, να το εμψυχώσουν. Θυμάμαι που έρχονταν στο μ. πατέρα μου. Του έλεγαν «Κύριε Σοφοκλή, εχρειαστήκαμέ σε πάηε. Εν να κάμουμε το τάδε παιδί σουννέτι και θέηουμε τη φοράδα σου που εν να γυρίσουμε το χωρκό». Ο πατέρας μου πρόθυμα τους την έδινε, τους συνέστηνε όμως να είναι προσεκτικοί, κυρίως όταν θα άρχιζαν να κτυπούν τα τύμπανα και να παίζουν τους ζορνέδες, οπότε το άλλογο θα αφηνίαζε. Την έπαιρναν, τη στόλιζαν, της έδεναν στο μέτωπο ένα μεγάλο χαμαϊλή (φυηακτό) - που είχαμε ειδικά για το μέτωπο του αηλόγου, όταν πήγαινε ο πατέρας σε γάμους εκτός του χωριού ή σε κάποιαν άλλη εκδήλωση - της περνούσαν στο λαιμό σειρές από χρωματιστές χάντρες και της έβαζαν το χαηινάρι. Στη ράχη της έβαζαν σεντόνι χρωματιστό και χρωματιστές πηεκτές κουβέρτες για να κάθεται άνετα το παιδί που θα του γινόταν η επέμβαση. Καβαλίκευαν το παιδί στη φοράδα και δύο ηλικιωμένοι στενοί συγγενείς του παιδιού κρατούσαν το άλλογο απο το χαηινό. Προπορεύονταν τυμπανιστές, ζορνετζήδες, βιοηιστές και ακοηουθούσε το άλλογο μεγαηόηρεπο και ανήσυχο απο το θόρυβο των μουσικών οργάνων - το παιδί φαινόταν χαρούμενο και χαμογεηαστό, - και ακοηουθούσε ο κόσμος και όηα τα παιδιά του χωριού, εηηηνόπαιδα και τουρκόπαιδα.

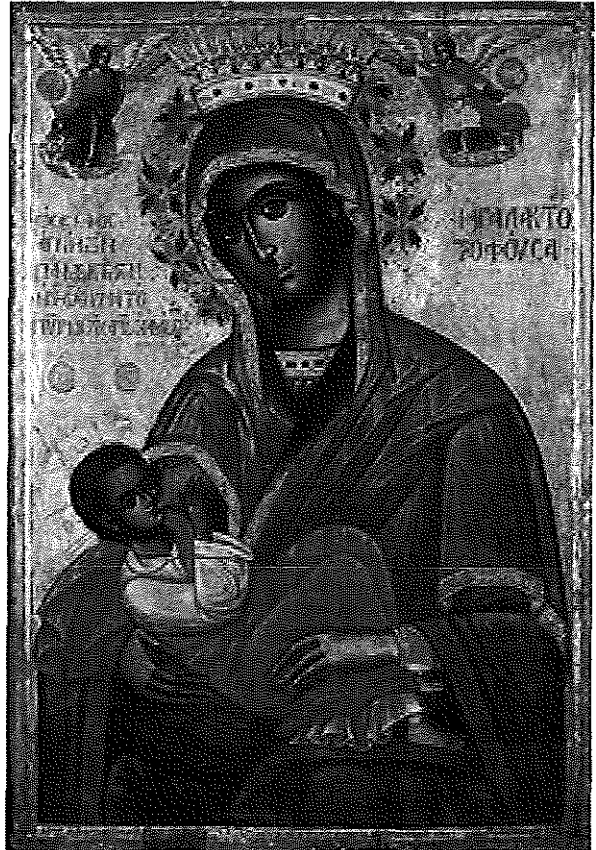
Μου έμεινε αξέχαστο, όταν περνούσαν από το σπίτι μας. Σταματούσε η πομπή στην εξώπορτά μας και έπαιζαν τα όργανα, ωςότου βγει ο πατέρας και τους ηηουμίσει. Τους μουσικούς τους ηηούμιζαν σχεδόν όηοι οι νοικοκυραίοι απ' όπου περνούσε η πομπή. Όταν φθάναμε στο σπίτι του παιδιού, εκεί ήταν ο σουννετζής (ιμάμης), που θα έκαμνε την επέμβαση στο παιδί και την ίδια στιγμή ο

πατέρας θα έβαζε στο στόμα του παιδιού ένα ρουκούμι, για να μην ακούονται οι φωνές και τα κλάματα του από τον πόνο της επέμβασης. Μετά θα κερνούσαν εμάς, τα παιδιά, κουφέττες ή ρουκούμι και θα φεύγαμε και για τους μεγάλους θα στρωνόνταν το τραπέζι να διασκεδάσουν.

Για τη συνεργασία και εμπιστοσύνη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων θα ήθελα να αναφέρω κι ένα άηλο γεγονός.

Μια νύχτα, σ' ένα καφενείο έπαιζαν κουμάρι οι χωριανοί Ελληνες και Τούρκοι - κάτι πολύ σύννηθες για το χωριό μας. Μεταξύ αυτών 2-3 Νιοχωρίτες και ένας Τούρκος απο τον Κορνόκηπο, ο Μουσής, κοινώς Ανεμόχοτζιας. Εκείνη τη νύχτα ο Ανεμόχοτσιας φάνηκε πολύ τυχερός. Κέρδισε πάρα πολλή. Όταν διαλύθηκαν και αυτός ξεκίνησε για το χωριό του, πρόσεξε πως μερικοί συμπαίκτες του σιγοκουβέντιαζαν. Κάτι υποψιάστηκε. Φοβήθηκε πως θα του έστηναν καρτέρι στο δρόμο προς το χωριό και θα τον λήστευαν.

Αντι για το χωριό του, ροξοδρόμησε και πήγε στο τελευταίο σπίτι του χωριού, του φίλου του Στέλιου Παπαβαρνάβα. Κτύπησε δειλιά-δειλιά την πόρτα και όταν ο Στέλιος του άνοιξε του λέγει:

Παναγία Γαλακτοτροφούσα Παλαικύθρου

— Ρε φίλε Στυλή. Μπορώ να μείνω για λίλο στο σπίτι σου, ώσπου να ξημερώσει; Κέρτισα πολλή στο κουμάρι, και φοούμαι να πάω στο χωρκό, άμπα τζιαί λησοτέψουν με στη στράτα. Έτσι υποψιάζουμαι.

Ο Στελλής πρόθυμος τον δέχτηκε. Αφού κουβέντιασαν για λίγο, η οικοδέσποινα η Φανού του έδειξε το διπλανό δωμάτιο, που είχε στρωμένο για τους ξένους και του είπε να πάει να πηγαίσει. Αυτός όμως αρνείτο επίμονα, λέγοντας πως δε θέλει να τους βάλει σε φασαρίες, να ηρώσει τα σεντόνια και προτιμά να κοιμηθεί στην καρέκλα.

Η Φανού θυμωμένη του λέγει. «Ρε σιυηθήπεηθε, ε ξύλο που θέλεις τζιαι σου τζι' ο άντρας μου. Πάτε τζιαι ξημερώνεστε στα κουμάρκα τζιαι τώρα φοάσαι. Καλά να πάθετε. Άτε ππέσε τζιαι χαζίρι να ξημερώσει».

Ο Ανεμόχοτσιας, σε μια δύσκολη γι' αυτόν στιγμή, προτίμησε να βρει καταφύγιο σε σπίτι χριστιανικό παρά σε τούρκικο παρ' όλο που είχε αρκετούς Τούρκους φίλους του. Τόση συνεργασία και εμπιστοσύνη υπήρχε μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων.

Στενότετη λοιπόν η μεταξύ τους συνεργασία και αλληλοβοήθεια. Τούρκοι και Έλληνες μαζί έξω στους κάμπους να βόσκουν τα κοπάδια τους. Και το καλοκαίρι! Τους ζεστούς μήνες που τα πρόβατα δεν μπορούν να περπατούν και να βόσκουν κάτω από το καυτερό ήλιο! Τότε οι βοσκοί πρέπει να ξωκοιμή-σουν. Το δειλινό, τη νύκτα, δεν θα οδηγήσουν τα πρόβατα να τα κλείσουν στη μάνδρα τους. Μόνα τους αυτά, όταν δροσίσει το δειλινό, θα ξεκινήσουν ένα ένα για τη βοσκή. Θα βόσκουν όλη τη νύκτα με κάποιες διακοπές βέβαια, μέχρι τις πρωινές ώρες, οπότε, θα επιστρέψουν στο στέκκι τους, στο πηγάδι, που φρόντισε ο βοσκός και το καθάρισε πριν λίγες μέρες.

Εκεί οι πέτρινες γούρνες θα είναι γεμάτες με το δροσερό και λίγο υφάλιμυρο νερό του λάκκου, που τις γέμισε πριν λίγο με τη δερμάτινη σίκλα ο βοσκός. Θα έρθουν τα πρόβατα ένα-ένα και αφού κορέσουν τη δίψα τους θα αποσυρθούν με την ίδια σειρά, λίγο πιο πίσω και θα πηγαίσουν το ένα κοντά στο άλλο κατά οικογένεια. Τότε θα αρχίσουν να τρώγουν πραγματικά, θα αρχίσουν να μηρυκώ-νται (αναμασούν την τροφή τους) και θα ξεκουράζονται μέχρι το δειλινό που θα δροσίσει και θα ξεκινήσουν για τη νυκτερινή βοσκή.

Τι γίνεται όμως με το βοσκό; Μπορεί να μένει άγρυπνος όλη τη νύκτα να προσέ-χει μήπως τα πρόβατα πάνε σε κανένα μποστάνι, μήπως πάνε σε ξένα χωράφια και κάνουν κάποια ζημιά! Και αν κατά κακή του τύχη έρθουν κλέφτες και του κλέ-ψουν πρόβατα - κάτι πολύ συνηθισμένο-θα τους αντιληφθεί, θα μπορέσει μόνος του να αμυνθεί, να υπερασπισθεί την περιουσία του;

Μια είναι η ήυση. Πρέπει να σμίξουν τα κοπάδια τους δυο τρεις βοσκοί. Να είναι όλοι μαζί τη νύκτα. Θα κουβεντιάσουν, θα μπορούν να κοιμούνται εναλλάξ, θα μπορούν πιο εύκολα να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε δυσκολία.

Την ημέρα θα μένει κοντά στο κοπάδι μόνο ένας. κάτω απο την καλήβα, να προσέχει τα πρόβατα, να ανανεώνει το νερό στις γούρνες, που κάθε τόσο θα έρχονται τα πρόβατα να πίνουν. Οι άηθοι σύντροφοι του θα έχουν το ελεύθερο, θα πάνε στο σπίτι τους να κοιμηθούν, να ξεκουραστούν, να πάνε στο καφενείο ή να κάνουν κάποια δουλειά στο σπίτι, στα χωράφια τους.

Για τη συνεργασία Ελλήνων και Τούρκων ο Νικοηάκης Γ. Παπαβαρνάβας μάς λέγει: «Γεννήθηκα και αναγιάθηκα στο Παλαιόκυθρο. Τέλειωσα το Δημοτικό σχολείο του χωριού μου σε ηλικία 14 ετών. Επειδή δεν είχαμε τις δυνατότητες να πηγαίνουμε στη Λευκωσία για ανώτερες σπουδές, βοηθούσα τον πατέρα μου στις γεωργικές του εργασίες.

Για 45 ολόκληρα χρόνια πότιζα με τον τίμιο ιδρώτα μου τη γη του Παλαιόκυθρου. Ανάλογα με την εποχή του χρόνου να οργώνω, να σπέρνω με το ξύλινο άροτρο, να θερίζω με το δρεπάνι, να αθλωνεύω με τη δουκάνη, κάτω που το ζεστό ήλιο του καλοκαιριού, να ανεμίζω, να κάμνω τόσες άηθες βαριές γεωργικές δουλειές.

Ύστερα που ανακάθισαν το τράκτορ, τη θεριστική, την αθλωνιστική μηχανή και το κομπάιν και οι γεωργικές δουλειές γίνονταν πιο εύκολα και σε λιγότερο χρόνο, έκαμα και κοπάδι. Εγίνα γεωργοκτηνοτρόφος.

Τι ευχάριστα, τι αμέριμνα περνούσα στο χωριό μου με την οικογένειά μου, το κοπάδι μου έξω στο ύπαιθρο! Μα τώρα; Τώρα και 35 ολόκληρα χρόνια είμαι αναγκασμένος να ζω μακριά απο το σπίτι μου, μακριά απο τη γη που αγάπησα, τη γη που έπλησα με ιδρώτα και κόπους. Να ζω πρόσφυγας στην ίδια μου την πατρίδα, ξένος μεταξύ ξένων, άγνωστος μεταξύ αγνώστων.

Πόσο νοστάλησα το σπίτι μου! Την πριν 27 χρόνια ζωή! Να πάω έξω στον κάμπο, να βοσκήσω τα πρόβατά μου στον απέραντο κάμπο του Παλαιόκυθρου στις όχθες του ποταμού Πηδιά, να ξωκοιμίσω με το κοπάδι μου τις καλοκαιρινές νύκτες - κυρίως όταν είναι φεγγάρια - και την ημέρα να κοιμηθώ κάτω απο τη σκιά της καλήβας, που κάμναμε με αθωνιές κοντά στο ήακκο του κοπαδιού μας! Να σμίξω το κοπάδι μου με τον Τουρκοκύπριο χωριανό μου Μεχμέτη (Τζιωνή όπως τον λέγουμε)! Για χρόνια τους καλοκαιρινούς μήνες σμίγαμε τα κοπάδια μας με τον φίλο μου το Τζιωνή. Την ημέρα έμενε ο ένας στο κοπάδι. Το απόγευμα θα περ-

νούσα από το σπίτι του να μου δώσει η γυναίκα του το φαγητό του ή εκείνος θα περνούσε από το σπίτι μου να του δώσει η γυναίκα μου το φαγητό μου και θα συναντιούμαστε σ' ορισμένο τόπο. Ξέραμε πού θα ήταν το κοπάδι, κοντά στο δείμμα του ήλιου. Θα καθόμασταν να φάμε και όλη τη νύκτα θα προσέχαμε το κοπάδι μας κουβεντιάζοντας ή θα κοιμούμασταν με τη σειρά.

Τους μήνες που δεν ξωκοιμίζαμε τι διασκεδάσεις κάμναμε με τον φίλο μου τον Τζωνή και το φίλο μας το Μουσταφά τον Χότζια στον καφενέ του Δημήτρη Αχιλλέα!

Τώρα έρχεται στο μυαλό μου ο γάμος του Μεμετσαήλη με τη Μελέκκη. Ο γάμος έγινε στο καφενείο του Μουηλά. Είχαν ορχήστρα στον καφενέ και διασκεδάζαμε μέχρι τις πρωινές ώρες. Μαζί μας ήταν και ο γαμπρός με τους δικούς του. Η νύφη ήταν στο σπίτι των γονιών της και διασκεδάζε με τις τουρκάλλες. Ο βιολάρης ήταν τυφλός ή σκέπαζαν τα μάτια του να μη βλέπει τις τουρκάλλες.

Ο Χότζιας πήγαινε στο σπίτι της νύφης και ρωτούσε τους γονιούς της αν ήθελαν το γαμπρό. Αν ήταν δεκτοί γίνετο ο γάμος. Όταν τέλειωνε το φαγοπότι, ο γαμπρός μαζί με τους καλεσμένους του πήγαιναν στο σπίτι το δικό του όπου τον περίμενε η νύφη. Η τουρκάλλη «Εγκέ» παρέδινε το γαμπρό στη νύφη, η οποία ήταν μόνη στο σπίτι, και ο κόσμος έφευγε. Έτσι τέλειωνε ο γάμος».

Επίσης ο μ. δάσκαλος Βαρνάβας Παπαναστασίου, που το 1974 μαζί με τη γυναίκα του και ένα του γυιό ήταν εγκλωβισμένοι στην εκκλησία της Βώνης και κατόπιν διαβημάτων του γυιου του Τάσου, χειρουργού στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας, τους άφησαν οι Τούρκοι ελεύθερους, γράφει:

«Φθάσαμε στη Λευκωσία στις 2.00 μ.μ. της Τετάρτης. Μας πήραν σ' ένα σπίτι τούρκικο. Οι ένοικοι μάς φέρθηκαν πολύ ευγενικά. Ζήτησαν να μας δώσουν τροφή... Πάνω στην κουβέντα είπα πως έπαιρνα χάπι απαραίτητο για την υγεία μου. Η κόρη, δασκάλα των Αγγλικών, προθυμοποιήθηκε να μου το αγοράσει. Πλήρωσε δώδεκα σελίνια. Επέμενα να την πληρώσω. Αρνήθηκε. Θα την πληρώσω όταν γίνει ειρήνη και επισκεφθεί το Παλαιόκυθρο.

Στο σπίτι ήρθε και με επεσκέφθη ο Αρχικτηνίατρος Ορχάν Εφέντης, παλαιός φίλος.

Μου έφεραν κουρέα να με ξυρίσει.

- Ντροπή να πας στο παιδί σου με έτσι γένια, μου είπαν.

Φεύγοντας από το τούρκικο σπίτι ο ιδιοκτήτης με φιλοδώρησε μ' ένα φιαλίδακι κοιλώνια. Τους ευχαριστώ με όλη μου την καρδιά όσους μας επισκέφθηκαν και βοήθησαν στην απελευθέρωσή μας. Ο κόσμος δεν είναι τόσο κακός. Ελπίζω στο μέλλον να συναντηθούμε και να τους εκφράσω και δια ζώσης την ευγνωμοσύνη μου».

Αγάπη, συνεργασία, αλληλοβοήθεια κυριαρχούσαν μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Μικροπαρεξηγήσεις παρουσιάστηκαν με την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. το 1955. Τότε μερικοί νεαροί άνεργοι Τούρκοι κατατάχθηκαν στην επικουρική αστυνομία και συνεργάστηκαν με Άγγλους στρατιώτες για να πλήξουν το απελευθερωτικό κίνημα. Αυτοί παρ' όλο που πίεζαν τους ομογενείς τους να μην έρχονται σε επαφή με τους Έλληνες, δεν το κατόρθωσαν. Παρ' όσες τις πιέσεις και τις φοβέρες τους, οι περισσότεροι Τούρκοι κυρίως οι ηλικιωμένοι, εξακολουθούσαν να συχνάζουν στα ελληνικά καφενεία, να συναναστρέφονται και να συνεταιρίζονται με τους Έλληνες. Τρανό παράδειγμα η για χρόνια στενή συνεργασία μεταξύ του τουρκοκύπριου Χαλίλη και του Βαρνάβα Παπαναστασίου και Φίλιππου Παπανικόλια, που αγόρασαν συνεταιρικά κομπάιν, τόσο για δική τους χρήση όσο και για εκμετάλλευση.

Μετά τη λήξη του απελευθερωτικού αγώνα και την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, επανήλθε το ήπιο κλίμα, η αγάπη, η συνεργασία, οι συνδιασκέδασεις. Ανησυχητικά κρούσματα άρχισαν να παρουσιάζονται τον Δεκέμβριο του 1963, οπότε ξέσπασε η απρόκλητη τουρκική ανταρσία στη Λευκωσία. Τότε μερικοί νεαροί Τούρκοι πήγαν στη Λευκωσία και έσμιξαν με τους Τούρκους τρομοκράτες, στο χωριό όμως δεν προκλήθηκε κανένα επεισόδιο. Στις 13 του Γενάρη το 1964 Τούρκοι τρομοκράτες επεσκέφθηκαν τους ομόθρησκούς τους στο χωριό και τους προέτρεψαν να εγκαταλείψουν το χωριό και να εγκατασταθούν προσωρινά στα κοντινά αμιγώς τούρκικα χωριά. Τους υπόσχονταν πως εντός των ημερών τουρκικός στρατός θα αποβιβαζόταν στην Κύπρο και βοηθούμενος από τουρκικά αεροπλάνα, που θα βομβάρδιζαν τα ελληνικά χωριά, θα κατελάμβαναν ολόκληρη την Κύπρο και αυτοί θα επέστρεφαν στο χωριό και θα ενέμοντο την παρουσία των Ελλήνων που ήδη θα σκοτώνονταν.

Κατ' αρχάς δεν επείσθηκαν. Όταν όμως την επομένη μερικοί εξτρεμιστές και άηθοι από φόβο εγκατέλειψαν το χωριό, αναγκάστηκαν και οι υπόλοιποι να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, φοβούμενοι μήπως τους κατοικήσουν ομοεθνείς τους τρομοκράτες και εγκαταστάθηκαν στα κοντινά τούρκικα χωριά Επηχώ, Μπέν-Κκιογιού και Μόρα.

Παρ' όλης τις απρόκλητες τουρκικές επιθέσεις σ' άλλες περιοχές της Κύπρου και παρ' όλους τους εν ψυχρώ φόνους Ελλήνων απο Τούρκους, στην περιοχή μας δε συνέβηκε κανένα σοβαρό επεισόδιο λόγω της ψυχραιμίας των Ελλήνων και της πρώην στενής συνεργασίας Ελλήνων και Τούρκων.

Αρκετοί Τούρκοι εξακολουθούσαν να έρχονται στο χωριό, να κάθονται στα καφε-νεϊά μας, να επισκέπτονται τα σπίτια τους, να καθιερώνουν τα χωράφια τους, να μαζεύουν τη σοδείά τους και ευγνωμονούσαν τους Έλληνες γιατί δεν ενοχλούσαν την περιουσία τους. Έκαμναν δε φρικτά παράπονα κατά της τρομοκρατικής ηγεσίας τους, που δεν τους επέτρεπε να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

Τη νοσταλγία του για το χωριό πλήρωσε με τη ζωή του, στις αρχές Νοεμβρίου του 1964, ο ομοχώριος μας Χουσεϊν Χασσάν, που πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε στη Μόρα, στη μέση του δρόμου, μπροστά στα μάτια της γυναίκας του, όπως αυτή κατέθεσε στην αστυνομία, γιατί έβλεπε στο καφενείο ότι δεν ήταν ευχαριστημένος από την υποχρεωτική μετοικεσία του και ήθελε να επιστρέψει στο χωριό του.

Αλήθεια, πόσοι τουρκοκύπριοι έχουν τον ίδιο πόθο της επιστροφής στα σπίτια και τις περιουσίες τους όπως ο Χασσάν Χουσεϊν! Πόσοι νοσταλγούν τις παλιές καλές μέρες, που περνούσαν στα χωριά τους πηλάι-πηλάι με τους ελληνοκύπριους συγχωριανούς τους! Αυτή όμως η μεγάλη πλειοψηφία των τουρκοκυπρίων, που καίγεται από αυτό τον πόθο, που είναι αντίθετη με τη μεγαλομανία ορισμένων ηγετίσκων της, που αντιτίθεται στις παράλογες βιβήψεις της Τουρκίας για διχοτόμηση ή συνομοσπονδία ή και προσάρτηση της Κύπρου στην Τουρκία, αυτοί που δεν συμμαρίζονται τις σκέψεις μερικών σωβινιστών ομοθηρίσκων τους, τι μπορούν να κάμουν;

Μπορούν να διαμαρτυρηθούν όπως ο Χουσεϊν Χασσάν και να έχουν την ίδια μ' αυτόν τύχη; Όχι. Προτιμούν τη μετανάστευση. Ήδη η πλειοψηφία των τουρκοκυπρίων έχει εγκαταλείψει και την υπο τουρκική διοίκηση Κύπρο. Πότε τέλος πάντων η Άγκυρα και μερικές Μεγάλες Δυνάμεις που τους υποστηρίζουν θα αντιληφθούν το μεγάλο κακό που έχουν προξενήσει στον κυπριακό λαό, πως έχουν καταστρέψει ολόκληρο το νησί;

Ευχόμαστε και ελπίζουμε πως όλοι αυτοί σύντομα θα αντιληφθούν το ανοσιούργημά τους, θα κάνουν δεύτερες σκέψεις, θα αναλάβουν τις ευθύνες τους και θα βοηθήσουν στην επανένωση του νησιού μας, για να επανέλθει η ειρήνη, η αγάπη και ευτυχία σ' όλο τον κυπριακό λαό.